

KSČ — vedoucí síla v boji proti fašismu v národní a demokratické revoluci

Porážka fašismu před třiceti lety neznamenal jen osvobození našich národů, ale umožňovala vypořádat se velmi rozhodně i s velkoburžoazií, která svou politikou připravila rozbití republiky. Nastoupení cesty lidové demokracie vytvořilo předpoklady pro postupnou likvidaci kapitalistické společnosti a pokojný přechod k socialistickému společenskému řádu. Tento pokrokový vývoj, ovlivněný vzestupem autority Sovětského svazu po porážce německého fašismu, vyjadřoval stoupající vliv československé dělnické třídy na formování osvobozeného státu a ohromný vzestup prestiže Komunistické strany Československa jako politického vůdce nejširších vrstev našich národů.

Mnichovská zrada potvrdila, že buržoazie jako vládající třída nebyla schopna vést důsledný boj proti nebezpečí fašismu a ubránit svobodu Československa. Rozhodný boj proti hitlerovské okupaci, rozvíjený dělnickou třídou, dokazoval, že právě tato třída bude novým vůdcem našich národů, že to bude právě ona, která svede nejen rozhodný boj s fašismem, ale která pod vedením marxistické strany svede rozhodný zápas i o své sociální osvobození. Komunistická strana Československa, která v době ohrožení republiky fašismem jako jediná politická síla vyzývala k obraně země, zahájila po 15. březnu 1939 rozhodný zápas za záchranu našich národů. Od samého počátku tohoto boje zdůrazňovala, že „... dělnická třída, která již tolikrát stála v přední frontě v obraně národní věci, stane se opět nezlomnou páteří

národního odboje...“¹⁾ Od prvního dne okupace měli komunisté na mysli, že základní silou národně osvobozeneckého zápasu bude československý proletariát, který nedopustí, aby v budoucnosti se osvobozené Československo stalo předmětem intrik domácí i zahraniční buržoazie. KSČ proto považovala po rozbití Československa za svůj hlavní úkol rozvíjení aktivního boje proti hitlerovskému Německu. Jeho úspěšnost spatřovala ve vytváření široké národní fronty, v níž se pod vedením dělnické třídy soustředí všechny demokratické a protifašistické vrstvy obyvatelstva. Rozhodný odpor komunistů proti fašismu a jejich zkušenost z ilegální činnosti po Mnichovu vytvářely z KSČ sílu

¹⁾ Provolání Komunistické strany Československa k 15. 3. 1939: Za svobodu českého a slovenského národa, Praha 1956, str. 32.

nejlépe připravenou na střetnutí s okupanty. Tuto skutečnost uznávaly pod tlakem hitlerovského teroru i složky buržoazního odboje, které proti vůli svých zahraničních představitelů začaly navazovat s komunisty první kontakty již v prvních měsících okupace.

Cesta k vytvoření skutečné protifašistické Národní fronty však byla složitější a obtížnější. Československý lid ještě ani po rozpadu republiky si nedokázal plně uvědomit hloubku zrády své buržoazie. Za této situace mohl londýnský buržoazní odboj ovlivňovat široké národní povědomí názory, že osvobození republiky bude dílem západních velmocí, a proto nebude nutné rozvíjet otevřený boj na domácí frontě. V protikladu s touto tendencí komunisté v českých zemích usilovali o rozvíjení aktivních forem odporu všech protihitlerovských sil. Odlišný vývoj na Slovensku, daný vytvořením loutkového ľudáckého státu, nevytvářel v buržoazním táboře téměř žádnou výraznou protifašistickou sílu. Proto v této etapě má odboj, rozvíjený slovenskými komunisty, výrazný třídní proletářský charakter směřovaný na přípravu proletářské revoluce.

Buržoazní koncepce osvobození Československa, orientovaná jen na výhradnou spolupráci se západními mocnostmi, dostává v létě 1939 silný antisovětský a anti-komunistický podtext, který zmrázil i na domácí frontě první pokusy o rozvinutí společných akcí proti okupantům. Komunisté ve složitých podmínkách illegality museli bojovat nejen proti fašistům, ale i proti izolaci, do které se chtěla dostat buržoazie. Museli rozvíjet širokou vysvětlovací politickou kampaň, v níž dokazovali, že „...Sovětský svaz přijetím německé nabídky na uzavření paktu o neútočení rozbil protisovětské intriky Západu, rozrazil fašistickou osu a uvolnil si na všechny strany ruce k vedení **samostatné politiky mezinárodní dělnické třídy a svobodomyslných národů**...“²⁾ KSČ i za této složitě situace rozvíjela odpor proti okupantům. Dokazovala osobním hrdinstvím tisíců svých členů, že přes pomluvy buržoazie o spojení fašistů a komunistů zůstává Sovětský svaz jedinou silou, která zničí fašismus. Tato nezlomná víra jim pomáhala překonávat jak vlastní chyby v ilegální práci, tak především pomáhala vytvářet předpoklady pro změnu v myšleních nejširších vrstev našich národů.

Správnost postupu KSČ dokázal již v roce 1940 mezinárodní vývoj, kdy pád Francie a její okupace německými fašis-

ty otřásla mýtem o její neporazitelnosti. Naděje širokých lidových vrstev o brzké porážce Hitlera západními mocnostmi, živěné londýnskou propagandou, se zhroutily. Porážka Francie znamenala nejen oslabení západní koalice, ale zvrátila i představy vytvářené našim buržoazním odbojem o tom, že vítězný postup Anglie a Francie proti fašistickému Německu přinese osvobození Československa. Mezinárodní vývoj dal za pravdu komunistům a potvrdil, že jedinou protifašistickou silou zůstává Sovětský svaz. Tyto naděje neupravňovala v širokých vrstvách našich národů jen propaganda a politika KSČ, ale především politická aktivita samotného Sovětského svazu proti hitlerovskému Německu po jeho dalších výbojích proti Jugoslávii. Vzrůst důvěry v SSSR se projevuje jak v domácím odboji úsilím zbytků rozbitých buržoazních odbojových skupin o spolupráci s komunisty, tak především i změnou ve veřejném mínění doma začíná rovněž usilovat o navázání kontaktů se Sovětským svazem.

Od jara 1941 v duchu směrnic ÚV KSČ nastupují komunisté cestu k vytváření široké protifašistické Národní fronty zaměřené na aktivní boj proti okupantům. Naplňování této linie bylo výrazně ovlivněno změnami mezinárodními podmínkami i změnou charakteru války po napadení Sovětského svazu fašistickým Německem. Do popředí především vystoupila národně osvobozenecká úloha první země socialismu, kolem níž se začaly soustřeďovat všechny antifašistické síly světa. Uzavřením úmluvy mezi SSSR a Československem z 18. července 1941 se stala i naše republika rovnoprávným členem protihitlerovské koalice. Tím se změnilo nejen její mezinárodní postavení, ovlivňované dosud postojem západních států k Mnichovské dohodě, ale byly vytvořeny v duchu koncepce komunistického odboje podmínky pro aktivní boj proti fašismu i na zahraniční frontě.³⁾ Tento akt byl jednoznačným projevem internacionálního a protifašistického postoje Sovětského svazu a vyvracel všechny pomluvy proti němu rozvíjené i Československou protifašistickou buržoazií. Samotná úmluva podpořila demokratický duch našeho odboje, zvýraznila v něm úlohu dělnické třídy a v ne-

³⁾ V této úmluvě s cílem posílit si vzájemnou pomoc v boji proti fašismu, vláda SSSR „...projevuje svůj souhlas s tím, aby byly přivrženy na území svazu sovětských socialistických republik z československých státních občánů vojskové jednotky pod velením, které imenuje československá vláda v souhlase s vládou sovětskou...“ — viz Československo-sovětské vztahy v době Velké vlastenecké války 1941—1945, Praha 1960, str. 16.

²⁾ Leták KSČ z roku 1940, viz Za armádu lidu, Praha 1960, str. 177.

poslední řadě položila základy nové tradice československé armády. Ne náhodou jsou první kroky naší vojenské jednotky spojovány s velkou péčí moskevského vedení KSČ, které usilovalo o to, aby na území Sovětského svazu vzniklo vojsko nové svým charakterem i posláním — vojsko skutečně lidové. Jeho vytvořením vzniká ozbrojená síla odboje, která má sloužit k aktivnímu vystoupení v boji proti fašismu po boku Rudé armády.⁴⁾ V jeho řadách mají prostor všichni českoslovenští vlastenci, kteří se chtěli podílet na boji za osvobození své vlasti. Tento záměr byl proto od počátku v rozporu s cílem buržoazní emigrační vlády, která ve vojenských jednotkách si chtěla především přivlastnit sílu schopnou po porážce fašismu zajistit její moc v osvobozené vlasti.

Nové mezinárodní podmínky vytvořené vznikem protihitlerovské koalice a změnou charakteru války po napadení Sovětského svazu, vytvořily předpoklady i pro nové vztahy mezi buržoazním a komunistickým odbojem. Moment spolupráce, vyvolaný společným nepřítelem — fašismem, na přechodnou dobu přesunul základní společenský rozpor mezi proletariátem a kapitálem do oblasti národnostní tj. na rozpor mezi okupantem a okupovaným národem. V této oblasti však v průběhu okupace soustřeďují se jak národní, tak i sociální problémy různých tříd a vrstev československé společnosti. To znamená, že určujícím momentem ve vytváření široké protifašistické Národní fronty museli komunisté mít na zřeteli konečný třídní cíl proletariátu. K jeho prosazení proto v první řadě si dělnická třída musela zajistit rozhodující pozice v čele pracujících vrstev našich národů. Naplňování základní koncepce komunistů v odboji dokazovalo, že KSČ je si vědoma priority této otázky i složitost podmínek, v nichž musí být uskutečněna na domácí i zahraniční frontě. Spojenectví s protifašistickou buržoazií vyžadovalo nejen sjednocení úsilí na domácí frontě odboje, ale především pozornost politickým tendencím emigrační londýnské vlády, které negativně ovlivňovaly aktivní boj proti okupantům a především byly nebezpečím pro poválečný vývoj země.

I když se v letech 1941—42 ještě nedařilo v masovém měřítku přejít k ozbrojeným akcím proti okupantům, aktivita komunistů v odboji a účast Sovětského svazu v boji proti německému fašismu ovlivňovaly veřejné mínění ve prospěch levič-

vých sil. Naděje na brzký obrát ve válce po porážce nacistů u Moskvy a očekávání definitivního konce fašismu po otevření druhé fronty ovládaly v roce 1942 domácí i zahraniční odboj. Vývoj událostí však ukázal, že fašismus představuje surovou a sverepou sílu, jejíž porážka nebude snadná. Po neúspěchu nacistických armád u Moskvy začíná v okupovaném Československu nová vlna represálií, která vrcholí po atentátu na protektora Heydricha. Jejím cílem bylo paralyzovat vzestup odbojové vlny zesíleným terorem a persekucí. Tato situace přispívala k semknutí všech protifašistických sil, ale na druhé straně znemožňovala rozvíjení aktivních forem boje. V tomto směru musel i ochromený komunistický odboj hledat nové formy a metody boje. Těžiště se přesunulo od snadno použitelných celostátních organizací do jednotlivých oblastí. Komunisté pod vedením III. ilegálního ÚV KSČ snažili se i za této situace realizovat taktiku protifašistické Národní fronty. Jejím vyjádřením se měly stát jednotné orgány boje — revoluční Národní výbory, které měly vést všechny protifašistické síly do národního povstání. Myšlenka protifašistické Národní fronty, vytvářené ze všech tříd a vrstev národa, nacházela odezvu i přes kruté represálie v okupovaných českých zemích. Pod tlakem veřejného mínění doma se k ní musel přihlásit i zahraniční buržoazní odboj. Soustavná politická a odbojová činnost Komunistické strany Slovenska spolu s vývojem válečných událostí narušily hegemonii fašismu i na Slovensku. Zatažení slovenského národa do války po boku hitlerovců, ekonomické ovládnutí země německými monopoli spolu s narůstajícím terorem vyvolávaly odpor nejen pracujících vrstev, ale přispívaly i k diferenciaci v řadách slovenské buržoazie. Tato situace umožňovala ve stále větší míře spojuvat v odporu proti slovenským i německým fašistům nejširší vrstvy slovenského národa. Vytvářená národní fronta vyjadřovala nejen odhodlání obou našich národů vypořádat se s domácími a zahraničními fašisty, ale její existence znamenala záruku demokratického poválečného vývoje. Otázka, kdo a jak bude tuto protifašistickou Národní frontu ovlivňovat, se stávala rozhodující nejen pro zformování sil našich národů pro boj s okupanty, ale především z hlediska poválečného vývoje osvobozeného státu. Stupňování ozbrojeného boje proti okupantům a snaha sjednotit pod vedením Národních výborů nejširší vrstvy našich národů neznamenal ústup od třídních cílů československého proletariátu v protifašistickém odboji. Naopak linie ši-

⁴⁾ Viz Vojenská úmluva mezi vrchním velením SSSR a vrchním velením Československým, tamtéž str. 19—21.

roké protifašistické Národní fronty byla důstojným pokračováním linie VII. kongresu Komunistické internacionály na boj proti fašismu. Orientace strany především na zabezpečování národních práv, požadavek demokratizace osvobozené vlasti a řešení základních sociálních problémů představují silný jednotící impuls, který posiloval pozice dělnické třídy i KSČ v odboji a vytvářel předpoklad pro nástup do ofenzivy v další etapě boje — etapě prosazování vnitřních požadavků.

Rok 1943 potvrdil, že důvěra miliónů našich občanů v sílu Sovětského svazu byla odůvodněná. Po velkých bitvách na Volze a u Kurska převzala Rudá armáda definitivně strategickou iniciativu a zahájila osvobozování své země od okupantů. Její postup znamenal naději i pro okupované evropské národy a byl počátkem rozpadu fašistické „osy“. Velká vojenská vítězství měla rozhodující vliv i na upevnění protifašistické koalice. Nejen tím, že sovětský lid za své hrdinství získával obdiv u národů protifašistické koalice, ale i tím, že sílu vojenskou i ekonomickou museli respektovat buržoazní vlády těchto zemí a vyvodit z ní odpovídající závěry pro poválečný vývoj. Výsledky války ukázaly, že Sovětský svaz je schopen nejen fašismus zadržet, ale i nad ním zvítězit. Tím padl předpoklad monopolního postavení Spojených států a Velké Británie v poválečné Evropě a bylo zřejmé, že bude nutné respektovat SSSR jako rovnoprávného partnera při všech otázkách poválečné světové politiky. To potvrdila jak konference ministrů zahraničních věcí v říjnu 1943 v Moskvě, tak především porada šéfů vlád protihitlerovské koalice 28. listopadu 1943 v Teheránu.

Pozitivní vývoj na frontách světové války i v mezinárodních vztazích výrazně ovlivnil i činnost československého protifašistického odboje. Na domácí frontě vrcholil proces vytváření jednotné fronty dělnické třídy. Ta se pod vedením komunistů stává vedoucí silou národně osvobozeneckého zápasu, v jehož průběhu se podařilo vytvořit svazek všech protifašistických sil — Národní frontu. Nový poměr třídních sil doma i v protifašistické koalici potvrdil nejen správnost komunistické odbojové linie, ale ukázal také, že výsledkem porážky fašismu nebude jen obnovení předválečného československého státu, ale že půjde především o jeho přestavbu v duchu programových zásad, vyjádřených v cílech Národní fronty, tj. především o rozšíření demokratických práv lidu a spravedlivější sociální uspořádání.

Vystupovala-li tato myšlenka do popředí v letech formování protifašistické fron-

ty, tím ostřeji a naléhavěji ji bylo nutné propracovat v druhé polovině války, kdy již vyjadřovala nejen zájem těch nejvdědomělejších — komunistů — ale i širokých vrstev dělnické třídy. Moskevské vedení KSČ, které představovalo v letech národně osvobozeneckého boje řídicí orgán strany, bylo postaveno před závažný úkol: vyvodit ze vzniklé situace správné závěry a na jejich základě zformulovat strategickou a taktickou linii dokončení protifašistického boje, která by vyjadřovala nejvlastnější zájmy širokých vrstev našich národů při obnově svobodného a demokratického Československa. Její vypracování se opíralo nejen o výsledky národně osvobozeneckého boje, ale tvůrčím způsobem využívalo zkušeností naší dělnické třídy z bojů za jednotnou a lidovou frontu, zkušeností ruských bolševiků z revoluce 1905—1907 i zkušeností z porážky dělnické třídy v národní a demokratické revoluci v letech 1918—1920. Hodnocení situace ukazovalo, že v naší zemi půjde v průběhu protifašistického boje o vyřešení národních a demokratických otázek. Národních v tom smyslu, že moc musí přejít do rukou národa utlačovaného okupanty. Demokratických v tom smyslu, že boj proti fašismu a jejich pomahačům z řad české a slovenské buržoazie musí vytvořit podmínky pro široká demokratická práva nejširších lidových vrstev. Realizace těchto požadavků jako i složení protifašistické Národní fronty potvrzovaly, že z hlediska třídního hodnocení půjde v naší zemi o revoluci buržoazně demokratického typu.

Vytvářená strategicko-taktická linie KSČ pro toto velmi složité období musela vycházet nejen ze zkušeností naší a mezinárodní dělnické třídy v boji proti kapitalu a fašismu, ale musela brát v úvahu i přístup ostatních tříd a vrstev naší společnosti k národní a demokratické revoluci. Zároveň musela v souvislosti s výstavbou osvobozeného státu řešit i řadu praktických politických úkolů. Především bylo nutné si ujasnit

- místo a úlohu vlády Národní fronty v dané etapě revoluce,
- poměr komunistů k této vládě,
- podmínky účasti KSČ v ní a
- systém nátlaku nejširších lidových vrstev, aby tato vláda plnila revoluční cíle.

Teoreticky již tyto myšlenky zobecnit V. I. Lenin.⁵⁾ Před koncem války bylo nutné je konkretizovat pro politiku protifa-

⁵⁾ Viz V. I. Lenin: Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci, Vybrané spisy I., Praha 1954, str. 439.

šistické Národní fronty doma i za hranicemi. K vyjasnění těchto zásadních otázek byla zaměřena jednání moskevského vedení KSČ s prezidentem Benešem 1943 v Moskvě, která představují významnou etapu v tvorbě strategické linie strany pro poválečné období života našich národů. Tam se vyjasňovaly názory na budoucí program první poválečné vlády Národní fronty. Došlo ke konfrontaci dvou třídních koncepcí jak na vedení osvobozeného boje, tak především na uspořádání života v poválečném Československu.

V popředí pozornosti na těchto setkáních prezidenta Beneše s představiteli moskevského vedení KSČ byly především otázky podílu jednotlivých složek odboje na moci v osvobozeném státě. Dosavadní vývoj války na domácí a zahraniční frontě potvrdil správnost orientace komunistů na aktivní protifašistický odboj vycházející ze široké Národní fronty. Hegemonie, kterou v ní při boji proti hitlerovcům získala dělnická třída, vyžadovala i adekvátní vyjádření ve výkonné moci v osvobozené republice. Otrávená pozice demokratické vrstvy buržoazie, která se podílela na protifašistickém odboji, nemohla zabránit, aby komunisté, jako nejsilnější složka Národní fronty, výrazně neovlivnili jak vznikající blok pracujícího lidu, tak i činnost při tvorbě nové vlády. Její výstavba a zpracování programových zásad již nebylo v závěru války možné bez KSČ. Komunistům bylo jasné, že jejich vstup do této vlády musí především přispívat k obhajobě zájmů dělnické třídy a znemožňovat kontrarevoluční pokusy demokratických vrstev buržoazie, která se na moci ještě nutně bude v této etapě revoluce podílet.⁶⁾

Významné místo v rozvoji protifašistického boje a v dalším rozvoji národní a demokratické revoluce měly od roku 1943 Národní výbory, které se v této etapě formují i jako důležitá složka revolučních orgánů Národní fronty. Jejich úloha neměla být vyčerpana ukončením národně osvobozeného boje. Jako vládní a výkonné orgány měly tvořit formu státní a národní svrchovanosti osvobozeného lidu. Při naplňování demokratických cílů revoluce „... stanou se skutečnými orgány moci. Budou svou mocí působit k vytvoření dvojvlády, k podlomení moci okupantů a jejich hachovských přísluhovačů. Vyrůstou tak v orgán k převzetí moci v revolučním převratu...“⁷⁾

⁶⁾ Viz tamtéž, str. 440.

⁷⁾ Výzva ilegálního Rudého práva z května 1944 k vytvoření jednotného celonárodního orgánu národně osvobozeného boje; viz Cesta ke květnu, Praha 1965, str. 133.

Proklamace těchto jednoznačných cílů nevyvolávala přílišnou radost v táboře buržoazie, která vynakládala nemalé úsilí, aby časově i obsahově omezila jejich narůstající vliv v odboji i po osvobození. Přes různé intriky londýnské vlády potvrdilo životaschopnost těchto nových revolučních orgánů Slovenské národní povstání. Zde poprvé vyšly Národní výbory z ilegality a převzaly v osvobozených oblastech moc do svých rukou. Ve složitých podmínkách boje proti fašistické přesile dokázaly organizovat válečné akce a zároveň řídit i správu veřejných záležitostí. V plné míře dokázaly nahradit starý buržoazní státní aparát a započaly i s řadou demokratických přeměn v ekonomické oblasti. Jejich činnost byla tím nejpádňejším argumentem v rukou komunistů, který přiměl i prezidenta Beneše k vydání zákonného dekretu ze 4. prosince 1944 o národních výborech.

Mimořádná pozornost při tvorbě vládního programu Národní fronty byla věnována i otázkám hospodářským a sociálním. Vyplynulo to z nutnosti

— zabezpečit převzetí národního bohatství od okupantů a zajistit plynulý rozvoj výroby a zásobování,

— navrátit statisícům zemědělců, živnostníků a drobných podnikatelů jejich majetek uloupený nacisty,

— potrestat konfiskací majetku příslušníky cizí fašistické moci a příslušníky domácí zrádné buržoazie.

Diferencovaný přístup při naplňování ekonomických opatření vlády Národní fronty neumožňoval jen potrestání těch, kteří se z neštěstí našich národů obohatili, ale umožňoval především „... zabezpečení plodů národní práce pro potřeby českého a slovenského národa...“⁸⁾ Tento cíl již překračoval rámec národní spravedlnosti, protože v tomto duchu podléhal národní správě především majetek velkých akciových společností. Hospodářské opatření vládního programu měla tedy nejen národní a demokratický, ale především třídní charakter. Přispěla k likvidaci německého a maďarského kapitálu v našich zemích a k podlomení i hospodářské síly české a slovenské buržoazie jako celku. Prioritní prosazování myšlenky národní spravedlnosti i v této ekonomické oblasti setkávalo se s porozuměním v nejširších vrstvách obyvatelstva v okupované republice, což znemožnilo protifašistické buržoazii v poválečném období

⁸⁾ Program první domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků; Sběrka dokumentů ministerstva informací 2/45, str. 21.

zvrátit realizaci této důležité části vládního programu. Důsledně uskutečnění aktu národní spravedlnosti v hospodářské oblasti vytvořilo bezprostředně po válce prostor k dalšímu úderu proti hospodářským pozicím buržoazie — k znárodnění klíčových odvětví průmyslu a peněžnictví v říjnu 1945.

Ekonomická opatření vlády Národní fronty, vyjádřená v jejím programu byla realizována nejen v zájmu dělnické třídy, ale i ohromné masy malovýrobců, která byla přirozeným spojencem proletariátu v této etapě národní a demokratické revoluce. Největší část této masy drobných výrobců tvořilo rolnictvo. Vedle otázek sjednocování dělnické třídy při oslabování politické a hospodářské síly buržoazie, vystupuje z hlediska dalšího rozvoje národní a demokratické revoluce do popředí nutnost vytvoření silného dělnicko-rolnického svazku, jako základního předpokladu k vytvoření demokratické diktatury dělnické třídy a rolnictva cestou vlády Národní fronty. Z tohoto hlediska otázka agrární nebyla jen otázkou národní spravedlnosti nebo otázkou ekonomickou, ale především otázkou politickou.

Dělnická třída pod vedením komunistů využila objektivně příznivé situace, kdy agrární hnutí pro svou spolupráci s fašisty ztrácelo důvěru rolníků a usiluje o to, aby rolnictvo v národní a demokratické revoluci bylo od buržoazie odtrženo trvale. Splnění tohoto cíle urychlilo vyhlášení konkrétních opatření ve vládním programu — především záměr rozdělit konfiskovanou půdu jen bezzemkům a malým rolníkům. To nejen naplňovalo odvěké tužby rolníků, ale vytvářelo i dostatek prostoru k postupnému odhalování buržoazie a k její izolaci od masy rolnictva. Opatření vládního programu, konkretizovaná koncem války, oslabilo další skupinu buržoazie, která v minulosti tradičně patřila k oporám reakčních sil. Jejich realizace bezprostředně v poválečném období vzbudila důvěru rolníků k vládě Národní fronty a komunistům jako důsledným realizátorům jejího programu a položila základy dělnicko-rolnického svazku, který byl hlavní hybnou silou dalšího rozvoje revoluce směrem k revoluci socialistické.

Při vymezování postoje dělnické třídy k základním problémům, vyplývajícím z vytvoření vlády Národní fronty a z její činnosti v osvobozené republice, nezapomínalo moskevské vedení KSČ i na důsledné dořešení slovenské otázky. Právě tento problém, který rozhodoval o pevnosti a trvalosti osvobozeného státu patřil mezi ty, v nichž Národní fronta zásluhou

buržoazie, nedosáhla jednoty ještě ani v závěru války. Moskevské vedení strany nastolilo tuto otázku jako zásadní z hlediska úspěšnosti samotného odboje i poválečného uspořádání republiky. Vycházelo přitom nejen z marxistického postoje k řešení národnostní otázky, ale i ze zkušeností historického soužití českého a slovenského národa a z intenzivního úsilí slovenské odbojové fronty o jednoznačné vyřešení problému.⁹⁾

Zcela právem viděli naši komunisté příklad pro národnostní uspořádání poválečného Československa v existenci Sovětského svazu. Požadovali proto, aby především bylo vyřešeno

— bezvýhradné uznání Slováků, jako národně svébytného národa,

— prosazení rovnoprávnosti obou našich národů ve vnitřním životě osvobozené republiky.

Uznání těchto samozřejmých zásad požadovalo moskevské vedení strany od londýnské buržoazní vlády tím důrazněji, čím se blížilo osvobození Československa. Oprávněnost tohoto požadavku a jeho urychlené naplnění bylo motivováno

— posílením národně osvobozenického hnutí na Slovensku,

— požadavkem vytvořit již v průběhu tohoto boje pevné základy soužití Čechů a Slováků v jednom státě, které by znemožnilo jeho rozvracení národnostními sváry.

Přes odpor buržoazie získávaly tyto správné myšlenky ohlas i v domácí české frontě. S nezbytnou naléhavostí bylo vyžadováno rozhodné slovo v této zásadní otázce přímo ze Slovenska. Zde pod vlivem V. ilegálního ÚV KSČ směřoval vývoj urychleně k ozbrojenému povstání. Vedle vojenských otázek v této souvislosti vystupuje do popředí nejen otázka uznání svébytnosti Slováků, ale i otázka politického a státoprávního uznání Slovenské národní rady jako plnoprávné představitelky slovenského národa. O toto své postavení, které vyplynulo přímo z boje proti fašismu, však musela velmi houževnatě bojovat s londýnskou buržoazní vládou.

⁹⁾ Sloveňští vojáci, kteří v říjnu 1943 přešli na sovětskou stranu prohlašují ve svém manifestu z 29. 12. 1943: „Bojujeme za nové demokratické Československo, v ktorom bude rozhodovat völa ľudu, völa oslobodeného českého a slovenského národa. Pripojujeme sa k hlasu tých, ktorí hlasajú, že v budúcej Československej republike má byť upravený vzájomný pomer medzi Čechmi a Slovákmi na podklade úplnej rovnoprávnosti, podľa zásady: rovný s rovným. Sme presvedčení, že taketo Československo bude vnútorne silné, vyrovnané a navonok odolné a jednotné.“ viz Cesta ke květnu, Praha 1965, str. 71.

dou.¹⁰⁾ Vítězství v této zásadní politické otázce naší národní a demokratické revoluce bylo dosaženo společným úsilím českých a slovenských komunistů až na moskevských jednáních představitelů politických stran a Slovenské národní rady v březnu 1945. Tam byla zformulována VI. hlava vládního programu, která umožnila nové vládě „... pokládat za steslenie česko-slovenskej štátnej spopolnosti, založenej na nových zásadách...“¹¹⁾ Tim vznikly předpoklady pro důsledné vyřešení slovenské otázky, což přispělo nejen k upevnění jednoty odbojových sil v boji proti fašismu, ale i k budování pevných základů poválečného Československa a formování revoluční fronty v boji proti buržoazii.

Moskevské vedení KSČ při posuzování postoju dělnické třídy k vládě Národní fronty se plně opíralo i o změněné zahraničně politické podmínky, námáhané především zvýšením autority Sovětského svazu ve světě a z ní vyplývající změnu zahraničně politické orientace Československa. Jejich výrazem je především nová Smlouva o přátelství a poválečné spolupráci uzavřená mezi oběma státy v prosinci 1943. I když tento významný akt uskutečnila buržoazní londýnská vláda, je za ním nutné vidět výrazné vítězství politiky KSČ, která zásadu spolupráce se Sovětským svazem hlásala nejen v období války, ale po celou dobu existence našeho státu. Formulace článků této významné smlouvy vycházejí především z tužeb našeho lidu zabezpečit našemu státu v budoucnosti podmínky pro jeho mírový život. Ve svých důsledcích tato smlouva znamenala rozšíření třídních předpokladů dělnické třídy při formování Národní fronty jako politické základny pro přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Hegemonie naší dělnické třídy v odboji a celkový pokles prestiže buržoazie jako třídy, umožňoval moskevskému vedení KSČ vytyčovat při jednání s představiteli protifašistické buržoazie jednoznačné požadavky, které byly vždy v souladu s myšlením naprosté většiny našich národů. Tento fakt však ještě neznamenal, že buržoazie byla již poražena a vyřazena z politického života. Důsledný demokratický rozvoj země, naplňování revolučních

zásad vládního programu bylo nutné zabezpečit i výstavbou nového státního aparátu.

Při tvorbě programových zásad byla proto věnována i značná pozornost výstavbě nové armády a bezpečnosti. Tyto orgány byly tvořeny nejen jako záruka vnější bezpečnosti země, ale především jako záruka naplňování národních a demokratických cílů revoluce. Aby tyto zásady mohla armáda a bezpečnost zajišťovat, bylo nutné dbát při jejich vzniku na dodržení některých zásad. Především vládní program odboural jejich nepolitičnost, prosadil očistu velitelského sboru od reakčních živlů a jeho doplnění osvědčenými protifašistickými bojovníky. Základem nové armády byl 1. československý armádní sbor, který bojoval po boku Rudé armády proti hitlerovcům. Rudá armáda se stala vzorem při výstavbě naší nové demokratické armády. I přes intriky buržoazie důsledné naplňování těchto zásad znamenalo kvalitativní změnu těchto dvou důležitých orgánů státní moci, která se v plné míře projevila v době rozhodného střetnutí mezi proletariátem a buržoazií v únoru 1948.

V době vytváření vlády Národní fronty se komunisté museli opírat především o dělnickou třídu a rolnictvo, aby vzniklá vláda měla charakter demokratické diktatury proletariátu a rolnictva. Veškerý postup při naplňování jejich zásad směřoval k tomu, aby revoluční síly v naší zemi pochopily vznik této vlády jako nutný, ale z hlediska proletářské revoluce jen přechodný úkol, který však není možno obejít.¹²⁾ Důsledné respektování cílů národní a demokratické revoluce dokazuje promyšlenou přípravu, důkladnou znalost třídní a politické situace, zvládnutí marxisticko-leninské teorie a tvůrčí přístup gottwaldovského vedení strany k řešení důležitých programových zásad vlády Národní fronty. Konečná forma vládního programu, navržená komunisty na poradách představitelů politických stran v Moskvě a schválená na zasedání vlády 5. dubna 1945 v Košicích, představuje jeden z nejvýznamnějších dokumentů nejnovějších dějin našich národů. Jeho články vyjadřují program a směr naší národní a demokratické revoluce, která poprvé byla vedena dělnickou třídou a jejím předvojem — Komunistickou stranou Československa. Souhlas, kterého strana dosáhla u nejširších vrstev našich národů při vytyčování zásad vládního programu, svědčí o tom, že postupovala správně,

¹⁰⁾ Viz G. Husák: Zápas o zajtrajšok, Obroda Bratislava str. 156.

¹¹⁾ Prohlášení o novém postavení Slováků v osvobozené republice přednesené náměstkem předsedy vlády Kl. Gottwaldem, viz Program prvé domácí vlády republiky, vlády Národní fronty Čechů a Slováků, Sběrka dokumentů ministerstva informací 2/45, str. 40—41.

¹²⁾ V. I. Lenin: Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci, Vybrané spisy I., Praha 1954, str. 483.

když se nenechala zlákat k okamžité realizaci proletářské revoluce, k čemuž sváděla objektivně příznivá situace po porážce německého fašismu. Komunisté si byli vědomi, že „... bez uvědomělosti a organizovanosti mas, bez jejich přípravy a výchovy otevřeným třídním bojem proti veškeré buržoazii nemůže být o socialistické revoluci ani řeč...“¹³⁾ Jejich cílem proto bylo v první řadě důsledné uskutečnění národní a demokratické revoluce, která by vytvořila podmínky pro diferenciaci v táboře protifašistické buržoazie a odhalila její třídní postoje.

Revolučnost zásad, vyjádřených v Košíckém vládním programu, nebyla jenom v tom, že představují základní cíle národní a demokratické revoluce, ale především v tom, že jsou skutečným programem „demokratické diktatury proletariátu a rolnictva“. Tento program zabezpečoval politické a mocenské pozice dělnické třídy nejen ve vládě Národní fronty, ale systémem Národních výborů a jednotných organizací dělnické třídy a rolnictva vytvářel i dostatečný prostor k tlaku „zdo-

la“ na protifašistickou buržoazii, která se v prvním poválečném období ještě podílela na moci. Tím byla zajišťována nedvoj- smyslnost při naplňování základních opatření v oblasti politiky a ekonomiky, která v duchu aktu národní spravedlnosti postupně oslabovala celkovou moc československé buržoazie jako třídy.

Základní opatření vládního programu v oblasti politiky domácí i zahraniční, ekonomie a národnostního uspořádání našeho státu svědčila nejen o jejich realitě, ale vytvářela prostor pro další rozvíjení revoluce ve směru k socialistické revoluci. Právě v tom je velikost nejen Košíckého vládního programu, ale je v něm i velikost jeho tvůrců, kteří v něm nejuceleněji vyjádřili cíle a tužby pracujícího lidu našich národů. Komunistům se v této významné etapě historie našich národů podařilo „... uskutečnit vodcovstvo strany v třídě pomocou cieľavedomého organizovania akcií nadviazaných na konkrétne, čo najširším vrstvám srozumiteľné ciele, a stupňovanie týchto akcií až ku konečnému zápasu o moc...“¹⁴⁾

Důsledné uplatňování zásad, k nimž pod vedením KSČ v průběhu protifašistického zápasu dospěla široká Národní fronta, zákonitě v poválečném období soustředilo kolem komunistů dělnickou třídu a rolnictvo. To vytvořilo příznivé podmínky pro vítězství v rozhodném střetnutí, k němuž šel v Československu vývoj v letech 1945–1948. Jím bylo úspěšně zakončeno přerůstání národní a demokratické revoluce v socialistickou revoluci a naše vlast skoncovala v únorových dnech 1948 s buržoazií a nastoupila cestu budování socialismu.

¹³⁾ Tamtéž, str. 443.

¹⁴⁾ Kl. Gottwald: Bolševizovať komunisticke hnutie. Vybrané spisy I., Praha 1954, str. 13.